

آنچه در بازار مالی آمریکا گذشت و پیامدهای آن

بسته‌های آلوده

رزمنندگان جبهه‌ها، ناوگان دریایی و بازرگانی ایران، منازل مسکونی، کارکنان مؤسسات و کارخانجات کشور در مقابل خطر جنگ بیمه شدند و در شرایطی که هیچ کشور خارجی تمایل به پوشش بیمه اتکایی برای خطر جنگ نداشت، صنعت بیمه به تنهایی توانست نقش ارزنده‌ای را در جبران زیان‌های مالی در این دوران ایفا نماید. لذا از یک طرف با بیمه نمودن کشتی‌های تجاری، تداوم جبران واردات مواد اولیه و ضروری کشور امکان پذیر شد و از طرف دیگر با بیمه نمودن منازل مسکونی در مقابل خطر بمباران دشمن، توانست این اطمینان را به مردم شهرهای ایران بدهد که از امکان در تیررس دشمن دور شوند و نگران دارایی و اموال خود نباشند. آنچه بعد از جنگ تحقق یافت داستان دیگری است. صنعت بیمه می‌بایست در همان سال‌های اولیه پس از خاتمه جنگ، با توجه به تلاش گسترده‌ای که بیمه مرکزی ایران انجام داد از تسلط و انحصار دولت خارج می‌شد. به هرحال تلاش‌های انجام شده، هرچند بسیار زمان برد، ولی در سال ۸۰ منتج به تصویب قانون تأسیس مؤسسات بیمه غیردولتی شد.

اینک ۷ سال از تصویب قانون یاد شده می‌گذرد. در این فاصله ۱۷ شرکت بیمه غیردولتی در کنار ۴ شرکت بیمه دولتی - بدون آن که نیازهای لازم برای تنظیم بازار جدید عرضه بیمه به وجود آید - موفق به اخذ مجوز فعالیت شدند. یکی از مهمترین پیش‌نیازها، تعیین تکلیف وضعیت شرکت‌های بیمه دولتی می‌باشد. در این راستا، تداوم حضور شرکت‌های بیمه دولتی به دلیل خصوصیات ساختاری آنها - و نه الزاماً توانایی‌های مدیریتی و سابقه کارشناسان این مؤسسات - موجب گردیده بازار بیمه در یک شرایط غیر متعارف قرار گیرد. مسأله بعد، ساختار ناپایدار مؤسسات غیردولتی جدید می‌باشد. تعداد محدودی از این شرکت‌ها با سرمایه بخش خصوصی تأسیس شده‌اند و بخش اعظم آنها به شرکت‌های وابسته به نهادها، بنیاد و سازمان‌های وابسته به دولت تعلق دارند که عموماً به سازمان‌های وابسته خود خدمات بیمه‌ای عرضه می‌دارند. به عبارت دیگر، یک مجموعه بیمه‌ای درون نهادی تلقی می‌شوند. به طور طبیعی در این ساختار، اختلافات بین بیمه‌گذار و بیمه‌گر به نفع بیمه‌گذار حل و فصل خواهد شد که تأثیر آن در بازار، موجب سلب اعتماد بیمه‌گران اتکایی به بازار ایران خواهد بود. در این راستا باید برای اینگونه مؤسسات، مقررات و قوانین خاص شرکت‌های بیمه وابسته (captive) تنظیم گردد. حضور مؤسسات بیمه با خصوصیات دولتی، نهادی و خصوصی طی چند سال گذشته، مشکلات جدی را در عرصه بیمه به وجود آورده است. در حالی که سهام‌داران شرکت‌های خصوصی و نهادها از مؤسسات خود انتظار سودآوری مناسبی را دارند، در بخش دولتی چنین امری تصور نمی‌شود. در نتیجه در یک رقابت نابرابر، نه تنها امکان عرضه خدمات مناسب‌تر با قیمت برابر از بین می‌رود، بلکه جامعه از مزایای طرح‌های نوین بیمه‌بی بهره می‌ماند. ■

نگاه دکتر هادی مرزبان، استاد اقتصاد دانشگاه شیراز، به بحران مالی و عبرت‌های آن برای کشور

روبه‌رو شد، به طوری که بهای این وثیقه‌ها نتوانست زیان بانک‌ها را پوشش دهد. از آنجا که دارایی بانک‌ها غیرنقدی و تعهداتشان نقدی می‌باشد، خطر ورشکستگی به بانک‌ها نیز سرایت کرد. اکثر بانک‌ها و سایر مؤسسات مالی دچار کمبود نقدینگی شده و اعتبارات خود را محدود کردند، تا جایی که حتی کمک‌های تزییقی به سیستم مالی را هم وارد بازار نکردند. از آنجایی که سیستم‌های اقتصاد امروز به شدت به اعتبارات نیازمند هستند لذا کمبود اعتبارات به رکود بیشتر ختم گردید.

بحران مالی و اقتصاد ایران

تجربه فعلی دنیا می‌تواند به صور مختلفی مورد استفاده دولت‌ها قرار بگیرد. اگرچه اقتصاد ایران به علت عدم ارتباط با سیستم‌های مالی جهانی - همانند کشورهای اروپایی و آمریکایی - به طور مستقیم از بحران فعلی متضرر نشده است، اما انتظار می‌رود با گذشت زمان، آثار بحران مالی جهانی بر کشور آشکار گردد که هم اکنون نیز این آثار به چشم می‌خورند. از سوی دیگر، بانک‌های کشور از مدت‌ها قبل به دلیل موانع تحریمی، عملاً نمی‌توانستند از اعتبارات بازار جهانی استفاده کنند که با وضعیت جدید دچار مضیقه شوند، اما با شرایط کنونی، معضلات دیگری پدید آمده است که اهمیت آنها کمتر از اهمیت استفاده از اعتبارات بازار جهانی نیست.

کاهش بهای نفت، کاهش توان صادرات غیرنفتی به دلیل کاهش تقاضای جهانی، کاهش واردات به دلیل تنزل درآمد ملی، کمبود نقدینگی بانکی و شرکت‌های خصوصی، افت شاخص‌های سهام و موارد دیگری از این قبیل، همگی حاکی از تأثیراتی است که بحران مالی جهانی بر متغیرهای اقتصادی کشور گذاشته است.

مواردی مانند عدم استفاده از سیستم بانکی برای متناسب نمودن توزیع درآمد در جامعه، عدم اعمال سیاست‌های سرکوب مالی برای پایین نگه داشتن نرخ بهره و اعمال دخالت در فرایند واگذاری اعتبارات، از مواردی هستند که باید در دستور کار دولت‌ها قرار گیرند. چراکه اعمال این گونه فشارها بر سیستم مالی، موجب انتقال منابع به واحدهای اقتصادی که توان باز پرداخت تسهیلات دریافتی را ندارند خواهد شد و نتیجه این امر، ضعف و نابودی توان ایجاد اعتبار در شبکه بانکی خواهد بود. ■

بحران مالی جهانی که از اوت ۲۰۰۸ آغاز شد، بسیاری از سیستم‌های مالی جهان را با مشکل مواجه نموده و نقدینگی آنها را به شدت تحت تأثیر قرار داده است. این بحران دارای پیچیدگی‌های خاصی است که باید از زوایای مختلفی مورد بررسی قرار گیرد. به نظر می‌رسد بحران مالی اخیر، عامل ایجاد رکود اقتصادی نبوده، بلکه به واسطه آن تشدید شده است. مهمترین موردی که به وقوع بحران کمک نمودند عبارتند از:

- طولانی شدن دوران رونق در بسیاری از اقتصادهای پویای جهان
- رشد شدید بخش ساختمان در آمریکا و سایر کشورها، به عنوان موتور رشد و توسعه
- واگذاری بسیار آسان اعتبارات در بخش‌های مختلف اقتصاد از جمله ساختمان، به دلیل ترس از فرار سرمایه
- بسته‌بندی وام‌های اعطایی و توزیع آن بین سایر مؤسسات مالی در سراسر جهان
- عدم رعایت شفافیت و ضوابط در انتقال ریسک بین مؤسسات مالی.

در این بحث کوتاه، بیشتر به توضیح موضوع بسته‌بندی وام‌های اعطایی و نقش توزیع بسته‌های مذکور در بین مؤسسات مالی و اعتباری جهان می‌پردازیم. بانک‌ها و مؤسسات مالی در آمریکا و کشورهای اروپایی می‌توانند وام‌های اعطایی را بسته‌بندی کرده و بسته‌های حاوی این تسهیلات را به سایرین واگذار کنند. در این صورت، انتظار می‌رود که بانک اول که اعتبارات را واگذار کرده، مراقبت‌های لازم را به عمل آورده باشد. مثلاً در آمریکا در اعطای اعتبارات از درجه‌بندی‌های خاصی مانند FICO استفاده می‌شود. چنانچه در برآورد خطر وام سهل‌انگاری به عمل آمده باشد، ممکن است سبب دارایی یا همان پرتفوی بانک با مشکل مواجه شود. از طرفی، چنانچه سبب دارایی ناسالم مذکور، به صورت بسته‌های مختلف در آمده و به سایرین واگذار گردد، این امر موجب سلب اعتماد طرفین شده و بانک‌ها دیگر حاضر به همکاری با یکدیگر نخواهند بود که این اتفاق، عملاً در بازار مالی آمریکا به وقوع پیوست.

با شروع دوران رکود در آمریکا و افزایش بیکاری وام‌گیرندگان، تعداد زیادی از آنان از اجرای تعهدات خود ناتوان ماندند. لذا وثیقه وام‌ها طبق قانون باید به نفع بانک‌ها تصرف می‌شد که این پدیده، در مقیاس وسیعی در آمریکا اتفاق افتاد. ارزش وثیقه‌های دریافتی نیز به علت رکود اقتصادی در بازار با کاهش زیادی